

Gelenek ile Gelecek Arasında Çin Hukuk Felsefesi

– Sempozyum Notları –

Muhammed İkbal İmamoğlu, LL. M. *

Almanya’da, Heidelberg Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde 31.10.2009 tarihinde düzenlenen ve organizasyonunun “Alman ve Çinli Hukukçular Birliği” (“Deutsch-Chinesische Juristenvereinigung e. V.”) tarafından yapıldığı sempozyumda, Çin Hukuk Felsefesi ve Çin’de hukuk devletinin inşası süreci ile ilgili tebliğler sunuldu. Sempozyumda ağırlıklı olarak Çin’in hukuk felsefesi alanında yaşadığı tecrübelerin hangi noktalarda Batılı gözlemciler açısından ilgi çekici olduğu, bu meyanda olmak üzere Çin’in Batılı hukuk sistemlerinden iktibas ettiği hukuk ve devlet felsefesi anlayışlarının kendi toplumuna nasıl tesir ettiği ve bu tecrübe ile Çin’in bugün kendi felsefesini oluşturmak yönündeki gayretlerinin neler olduğu konuları ele alındı.

Sempozyumun açılış konuşmasını yapan Prof. Dr. Winfried Brugger’a göre Çin, Batılı gözlemciler için özellikle şu sebeplerden ötürü takip edilmesi gereken bir ülkedir: Çin, bir yandan insan, toplum ve siyasete dair kendine has güçlü bir felsefi geleneği olan bir ülkedir. Bu gelenek daha ziyade toplumda insanların “uyum” içerisinde birarada yaşamaları gerektiğine ve buna bağlı olarak da “insanın topluma karşı olan mükellefiyetleri”ne vurgu yapmaktadır. Diğer yandan ise Çin, kendisini modern ekonomik düzene ve büyük ölçekli dünya siyasetine dahil etmeye çalışmaktadır. Fakat modern ekonomik düzene ve global dünya siyasetine hakim olan felsefi anlayışlar, Çin’in klasik felsefesi ile büyük oranda farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple de, felsefi etkileşim açısından bakıldığında önemli uzlaşma ve gerilim alanları ortaya çıkmaktadır. Çin’in bu alanlarda nasıl bir tavır sergileyeceği ileriye yönelik olarak gözlemlenmesi gereken dikkat çekici bir husustur.

Prof. Dr. Robert Heuser tebliğinde, Çin’in toplum ve fikir tarihindeki gelişmelere dair önemli tahliller yaptı. Buna göre, 1949 ile 1976 yılları arası Çin’de, Sovyet Hukuk ve Devlet Felsefesi’nin iktibasını, bu iktibasın Çin toplumuna ne derece uyum sağladığı ve ne kadar başarılı olabildiği konuları etrafındaki tartışmalarla geçmiştir. Bu tartışmalar neticesinde ortaya çıkan müşterek fikir, sınıf kavgası fikri üzerine inşa edilmiş olan Sovyet Hukuk ve

---

* Muhammed İkbal İmamoğlu, Almanya’da Heidelberg Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde Kamu Hukuku ve Hukuk Felsefesi Kürsüsü’nde doktora öğrencisidir. Email: m.ikbal.imamoglu@alumni.uni-heidelberg.de.

Devlet Felsefesi'nin, geleneksel olarak toplumsal uyum fikri üzerine bina edilmiş olan Çin toplumunu iyileşmeden ziyade kötüleşmeye, daha doğrusu felakete sürüklediği yönünde oluşmuştur. Bu sebeple 1978 yılından beri Çin, kendisine has bir hukuk felsefesi oluşturmak arayışı içerisine girmiştir. Bu yıllardan itibaren Çin, kendi sosyal ve siyasi bünyesinde varlığını devam ettiren Sovyet Hukuk ve Devlet Felsefesi ile hukuksal pozitivist anlayışın etkilerinden kademeli olarak kurtulmaya çalışmaktadır. Zira hukuksal pozitivism, Sovyet Hukuk ve Devlet Felsefesi'nin iktibasının başarısız olmasına karşı bir tepki olarak 1956 ve 1976 yılları arasında önemli ölçüde revaç bulmuştur. Çünkü Sovyet Felsefesi, toplumda bir kavga psikolojisinin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu yüzden de toplumsal birlik ve barışı önemli ölçüde tahrip etmiştir. Bu gelişmelere karşı bir tepki olarak Çin, toplumsal birliği yeniden tesis etmek için devletin güçlendirilmesi gerektiğine inanmış ve bu sefer de bunu sağlayacağını ümit ettiği hukuksal pozitivism anlayışının iktibası yoluna gitmiştir. Fakat yakın geçmişte, hukuksal pozitivist anlayışın da önemli açıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu açıklardan en önemlisi, pozitivist anlayışın toplumsal gerçeklikleri ve ahlakî sorunları algılamadaki yetersizliğidir. Bu açığı fark ettikten sonra Çin, devlet tarafından yapılan hukukî düzenlemeler ile toplumda hakim olan örf ve adetler arasında ortaya çıkan çatışma alanlarını fark etmek ve topluma daha yakın duran, ahlakî soruların önemini dikkate alan yeni bir hukuk sistemi oluşturmak yönünde gayret etmeye başlamıştır. Buna paralel olarak Çin, bugün artık insan haklarını ve bireysel hakları hukukun amaçları olarak tanımakta; örf ve adetlerin hukuka kaynaklık edebileceğini kabul etmekte ve tevarüs ettiği, bürokratik mekanizmaları işletmek suretiyle insanları sürekli bir mükellefiyet ilişkisi içerisine sokan ve bu sayede toplumu ve toplumsal hayatı devamlı surette kontrol etmeye çalışan devlet anlayışından kendisini uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Artık yasama faaliyetinin temel ilkeleri, hakların sınırlandırılması değil, kişi özgürlüklerinin garanti altına alınmaya çalışılması ve toplum üzerindeki devlet kontrolünün genişletilmesi değil, devlet gücünün sınırlandırılması olmuştur.

Prof. Heuser, Çin'in bu yeniden yapılanma sürecinde bazı önemli hatalar yaptığını da ilave etti. Bu meyanda olmak üzere Çin, bir yandan kendisini modern Batı dünyasına açmaya ve gerçekten çok meşakkatli olan tercüme faaliyetleriyle bu dünyanın felsefelerini kendi ülkesine aktarmaya çalışmakta, ama diğer yandan ise kendi geleneğinden önemli ölçüde uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşmanın temelinde yatan anlayışa göre Konfüçyanizm ve Taoizm artık modası geçmiş, ömrünü tamamlamış ve gelişen dünyaya söyleyecek bir sözü kalmamış felsefelerdir. Bu sebeple Çin, kendisini bu felsefelerin kalıntılarından ve tarihsel yüklerinden kurtarmalı, yüzünü daha özgür bir şekilde geleceğe çevirmeli ve kendisini yeniden

yapılandırırken ihtiyacı olan yeni değerleri, herhangi bir şekilde geleneğin ve tarihin tesiri altında kalmaksızın objektif bir şekilde keşfetmeye ve tanımlamaya çalışmalıdır. Prof. Heuser'e göre bu anlayış önemli bir hata yapmaktadır. Zira kendi geleneğini, bugünün toplumunda ortaya çıkan yeni imkanlara ve ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde sistematik olarak yeniden yorumlamak da Çin'in önemli bir vazifesi olarak görülmelidir. Zira tüm iktibas tecrübelerine rağmen, hukuk alanında faaliyet gösteren kamu personelinin zihniyet yapısı hala önemli ölçüde geleneksel felsefenin tesiri altında bulunmaktadır. Ayrıca, geleneksel felsefeden yola çıkmak suretiyle pozitivist anlayışın eksiklerini telafi edecek şekilde belirli ahlak prensiplerinin ortaya konulması ve bu sayede daha insanî bir hukuk ve devlet felsefesinin gelişmesine katkıda bulunulması pekala mümkündür. Bu sebeple, kendisine daha başarılı bir gelecek perspektifi çizebilmesi için Çin'in, tarihindeki geleneksel felsefeler tarafından meşruiyet zemini sağlanmış olan aksaklıklarla da yüzleşmesi gerekmektedir. Halihazırda Çin'de üç farklı felsefî anlayış bir arada yaşamaktadır. Bunlar, (1) Neoliberalizmin iktisadî rekabet anlayışı, (2) Maoizmin eşitlik anlayışı ve (3) Konfüçyanizmin ahlak öğretileridir. Prof. Heuser'e göre bugün Çin'in ihtiyacı olan, bu akımlar arasında uzlaştırıcı bir yol bulmak üzere ciddi manada zihinsel bir faaliyette bulunmaktadır.